

חזרה – הוודאיות ונהר אולי חלק ב' – מעשי כשפים

חזרה קצרה

במאמרי הראיה¹ הרב מתאר שני זוגות של מושגים. הזוג הראשון הוא החיפזון של יציאת מצרים, שהוא דילוג והתפרצות ללא הדרגה². בן הזוג שלו הוא ערכים רוחניים שבאים בכפייה. הם באים ביחד כיוון שמדרגה חדשה שבאה באופן שאיננו הדרגי צריכה לפעול בהיקף ובעומק שגדולים מהיכולת הבחירת של האדם. שני המושגים האלו הם כמעט אותו הדבר, אלא שהדילוג הוא יותר בטבע והכפייה היא יותר במושגים רוחניים (במובן של ערכים שבאים מבפנים ומהפכים את האופי ואת התודעה). אבל שניהם אמורים להופיע או ליצור מדרגת חיים חדשה.

הזוג השני הוא תהליכים טבעיים יחד עם יכולת של בחירה חופשית. הזוג הזה מופיע כשעם ישראל בנוי בצורה הנכונה, שאז הכלים שלו מתאימים ויכולים להכיל את האור של התקופה ללא צורך בשבירה³. הזוג הזה הופיע בנס של פורים, שהוא היה תהליך טבעי מדורג שלקח עשר שנים, והופיעה בו גם הבחירה החופשית: 'הדור קיבלוה בימי אחשוורוש'.

חשוב להעיר שבפורים לא היה אור כל כך גדול, בית שני הוא הכנה לגלות והוא לא בא מהארה פנימית גדולה ועשירה. אלו לא תהליכים אלוקיים מהפכנים, אלא דברים פשוטים שנמצאים בתוך האדם, מה שאנחנו מכנים 'אדם דתי'. זהו אדם שחי בעולם טבעי, וכל הדברים נתונים בתוך הטבע, וגם התפיסות שלו הן ברובן תפיסות שהוא יודע לבחור בהן על פי מה שלימדו אותו לחשוב. נסכם, זוהי דמות שהתהליכים שהיא עוברת בנויים שלב אחרי שלב, וכך גם מבחינת התודעה – אין לה מהפכות וחידושים מפתיעים.

ההפתעה מגיעה כשהרב מתאר את הגאולה⁴, שם הרב מפרק את הזוגיות. הוא אומר שמצד הטבע הגאולה היא טבעית; כלומר, העניין הוא שהעולם כבר עבר תהליך של בשלות, תהליך של הכרת המושגים הישראליים, חלק גדול ממנו התעדן ונעשה רוחני ופנימי יותר. כך גם בעם ישראל עצמו, הוא עבר תהליך של מתן תורה באופן עמוק, כל התורה שבעל פה, משניות, ירושלמי ובבלי. לכן לא צריך דליגה, הגאולה יכולה להיות תהליך מתון. מצד שני

¹ שני מאמרים, מאמרי הראיה 164-167.

² הרב מדגיש שזה לא היה הדרגתי, גם מצד הסגולה וגם מצד הקב"ה. (עולת ראייה ב, עמ' רסג; רפז).

³ הרב כותב דברים דומים על המלך חזקיהו, שכשהדברים הם טבעיים, כשעם ישראל בנוי בצורה נכונה, אז לא צריך את הופעת הנס והנבואה. (עיין איה ברכות, פרק ראשון, קמג).

⁴ כך יוצא משני המאמרים הנ"ל.

אם אנחנו חושבים שהתהליך יהיה בחירי, אנחנו טועים, עדיין התהליך לא יהיה בחירי בגלל שהאמת האלוקית היא הרבה יותר גדולה ממה שבני אדם יכולים להשיג; הן מצד ההיקף שבני אדם לא יכולים להקיף את האמת, והן מצד העומק, שתהליכי התיקון של האדם חייבים להיעשות במקומות הפנימיים ביותר של האדם – לכן התהליך הזה חייב להיות כפייתי. יוצא שמצד גודל ותוקף האמירה האלוקית שנאמרת כאן, יש לנו יסוד כפייתי, ומצד שני זהו תהליך טבעי מתון.

המשל שהבאנו הוא התפיסות שנמצאות בתוך המאבק האנושי, פעם זה היה המודרנה והיום זה הפוסטמודרנה, ומתוך המקום הזה הן רוצות להתמודד ולתת תשובות. זו תפיסה שמתאימה לתהליכים הטבעיים וההדרגתיים. הבעיה שכשאדם נמצא בכזה מקום, גם התודעות שלו נמצאות בתודעה המסובכת של האנושות. מצד שני יש תפיסה שכלל לא רוצה לדבר על התודעות של האדם, היא מדברת על הנשמה ועל האמת, בגלל שאם אנחנו נדבר על המצב שבו הדור נמצא כרגע, אנחנו בעצם ניתפס לכל הכישלונות והקלקולים שלו. יש צדק רב בטענה של התפיסה הנשמית – תתארו לכם שכשהדור הזה יחזור בתשובה, הוא יגיד לנו שאנחנו אשמים בכל המצב שלו, כיוון ששיתפנו פעולה עם הנמיכות שהוא היה בה ולא חשפנו לו את העומק ואת הפנים, את הגעגוע והשאיפה. התפיסה הנשמית היא בעצם סוג של כפיה, כמו שגם כפיית הר כגיגית איננה כפייה חיצונית, אלא שהקב"ה דיבר עם הנשמה שלנו ולא איתנו ולכן זו הייתה כפייה. הרי וודאי שעם ישראל כן רצה את התורה, כפי שמספר המדרש שהקב"ה שאל את כל העמים מי רוצה לקבל את התורה וכולם סירבו, ואילו עם ישראל כן רצו, הם אמרו נעשה ונשמע. אלא שהכפייה היא במובן שהדיבור הוא עם היסוד הנשמתי.

ההכרח

השילוב של שני הממדים ביחד, מצד אחד הכפיה, ומצד שני ההדרגה, בא מצד הגודל של התהליך, הגודל הערכי. מכיוון שבאמת הדיבור שלנו הוא עם הנשמה, הוא שיח נשמתי ולא שיח רגיל, והסיבה שיש את תהליכים הדרגתיים של 'לא בחיפזון', היא מכיוון שאנו משתמשים בכלים התבוניים והתודעתיים שיש לבני אדם.

כך הקב"ה מדבר איתנו – דרך ה'הכרח', 'ההכרח הוא ציר האמונים'⁵. ההכרח הוא הייסורים הפנימיים שיש בין התביעה הפנימית שדורשת גודל (היא הכפייה), לבין היסוד ההדרגתי. (ביציאת מצרים היסוד ההדרגתי נדחה מכיוון שהיה עניין לצאת דווקא בחיפזון⁶).

⁵ עין איה ברכות, פרק תשיעי, רעז.

השילוב בין היסוד הנשמתי ובין התהליך ההדרגתי, הוא שני דרכי ההופעה של החיזיון האלוקי – 'החיזיון מצד עצמו' ו'תארי החיזיון שמתייחסים אלינו'⁷. הם יוצרים את סגנון חיים שמופיע בעיקר בדור שלנו, מה שנקרא אצל הרב 'הסגנון הספרותי'⁸. 'החיזיון מצד עצמו' מדבר על הדברים מצד עצמם כמו שהם בלי לוותר על כלום, הוא שיח נשמתי, והוא בעצם יוצר את הצד הפנימי של ההכרח. הביטוי החיצוני של ההכרח הוא הכאב והייסורים הרוחניים והנפשיים שיש לאדם, שהם מתבטאים בספקות, בחולשות ובתהיות שלו. במקום של הכאב והשאלה שיש לאדם, 'יושבים' תארי החיזיון המתייחסים אלינו, ומאפשרים לאדם את כל תהליך החשיבה והתבונה. בהתאם לכך כאשר הרב בנה את מאמר דעת אלוקים, הוא השתמש בקנט, שפנוזה וניטשה, אבל לא בגלל שהוא חשב כמוהם, אלא שהם היו נקודת האחיזה שלו עם הדור, הם הנקודה הגלויה של ההכרח. 'ההכרח הוא ציר האמונים', הכוונה שהוא שליח, המשלח הוא הנשמה, והמקום שאליו השליח מגיע הם הייסורים הרוחניים של הדור. והשילוב הזה מאפשר את המחשבה משמאל לימין⁹.

נחזור לדבר על הגאולה: הכל מתחיל מהרצון, זו הכוונה שהגאולה היא בית התפילה של הקב"ה¹⁰, היא הגעגוע והשאיפה של הקב"ה למציאות, זו הכוונה שהיא מתנת חנם, שהיא באה לפי היכולות שלו ולא לפי היכולות שלנו. הרצון יוצר את הגאולה, והגאולה בנויה מסיפור מסגרת שהוא ההכרח, הוא המעטפת שבתוכה התהליך מתרחש, ובתוך המקום הזה מתחוללים תהליכים תבוניים תודעתיים בחירים שאינם מודחקים, שהם מתאימים למתינות וההדרגה שיש כאן.

הערכים הוודאיים

מבחינתנו המקום שבו מתרחש הסיפור של הגאולה הוא ההכרח, אבל מבחינה אלוקית ההכרח הוא סוג של וודאות גדולה. באורות הקודש הרב מתאר את התהליך שמתחיל בוודאות גדולה, ומתפשט למקום של ספק:

---

⁶ בהמשך יוסבר שהנס של יציאת מצרים היה מצד הבינה, כדי שהבינה תעשה את הפעולה שלה, היא מאירה בהבהקה גדולה ומשנה את הטבע, ואחר כך הטבע שב לאיתנו ובעצם רוכש את המדרגה שהבינה האירה. כאן הנס הוא לא של הבינה, לכן אין צורך לדחוק לצד את הטבע.

⁷ פתיחה למאמר 'דעת אלוהים', עקבי הצאן, עמ' קל. [אלו שתי דרכי ההופעה של הקב"ה: 'החיזיון מצד עצמו' מתאר את הנוכחות האלוקית בחיים בתור מקום שמכיל אותנו. 'תארי החיזיון המתייחסים אלינו' מתארים את הנבדלות שיש בין אלוקים לאדם, שהם מאפשרים את תהליכים החשיבה וההבנה אצל האדם. א.ש.ל.]

⁸ מקורות רבים. בין השאר 'הרצאת הרב', (מובא כנספח לאורות התורה בהוצאת ישיבת מרכז הרב).

⁹ אורות הקודש א, עמ' סט.

¹⁰ עין איה ברכות, פרק ראשון, סז. (עין ב'שיחה ליום העצמאות תשע"ג).

וסוד האמונה מתפשט מראשית הודאיות המוחלטה, המאירה בכל הענפים, עד שפועלת את פעולתה באותה הודאיות הגנוזה בנהר אולי, כולי האי ואולי.

וכל אשר יתרומם יותר האדם והעולם, ימצא, שכל אותם הספקות אין הרפיון שבהם כי אם בצדם החיצוני, אבל בפנימיותם הרי הודאיות הולכת ומתגברת בהם. והיסוד התחתיתי של המעשים בנוי הוא דוקא על פי הרז הפנימי של הערכים, מיסוד החכמה העליונה. אבא יסד ברתא, ונמצא שהם כלולים בהודאיות המוחלטה, ברית עולם.

ובשילובם של אלה שני הכחות הנפלאים, הראשית והאחרית, המחשבה האצילית והמעשה המתווה את העולם והחיים, הודאיות חודרת ובוקעת בכל אותן המסלות, האספקלריאות, הממוצעים, וכולם מאירים באור הודאי שמו כן תהלתו.¹¹

כלומר, יש תהליך שמתחיל מראשית הודאיות המוחלטה, ואחרי זה הוא עובר לנהר אולי. ואז הרב אומר שגם נהר אולי חוזר להיות וודאות, המקום הממוצע הוא נהר אולי. גם בגאולה ההכרח נמצא במעטפת, הוא הוודאיות המוחלטה, אבל הוא גם הוודאיות שמופיעה בסוף, 'אור הודאי שמו'. אז בעצם ההכרח נמצא במושג 'אבא יסד ברתא'¹², האבא הוא תחילת התהליך, המחשבה הכי מקורית, והוא נוכח מאוד גם בסוף, בבת, שהיא העולם הרגשי והמעשים. שניהם שייכים לגודל ולתוקף של התהליך. בתוך המעטפת הזו יש דבר נוסף שהוא התהליך המתון וההדרגתי, שהוא קשור ליסוד הבחירי.

התהליך המתון מתחיל דווקא בבת, שם אדם פוגש את התארים שמתייחסים אלינו. התארים שמתייחסים אלינו יוצרים תהליכים של חשיבה והבנה, שם נמצאים הייסורים של האדם, עצבון, צער, מרירות, בוש, כל אלו הם ביטוי לצורך של האדם לעבור תהליכים של בחירה, של דילוגים ושל מהפכות פנימיות.

צריך להבין איפה נמצא החופש אצל האדם? הוא נמצא בעיקר בעולם הדעת¹³, בעולם היצירה, בו האדם חופשי להבין לחשוב וליצור. בכל המקומות שהרב מדבר על בחירה, שבבחירה אנחנו דומים לקב"ה¹⁴, היא נמצאת בעולם היצירה, בעולם של הדעת, רק הוא העולם היצירתי והחופשי. העולם של היצירה הדעת והחופש, שייך לנהר אולי.

¹¹ אורות הקודש א, עמ' רו.

¹² 'אבא יסד ברתא' – האבא (כלומר החכמה) מוליד את הבת (כלומר העולם הרגשי). [א.ש.ל]

¹³ עולת ראייה א, עמ' רמט.

¹⁴ עולת ראייה ב, עמ' ס, 'יהיו לרצון'.

אלו ואלו דברי אלוהים חיים

כל התהליך של נהר אולי שייך לבינה, 'הבינה קיימה לשאלה'¹⁵. אבל מצד שני ביציאת מצרים הבינה היא זו שעשתה את החיפזון. כלומר, פעם אחת היא מופיעה כחופש ותבונה ופעם אחרת כהארה עליונה ששוללת את התהליכים התבוניים או ההדרגתיים. הסיבה היא שאלו שתי הארות של הבינה, 'אלו ואלו דברי אלוהים חיים'. תפקיד הבינה (אלוהים חיים) הוא לפתוח את החלון שנוכל לראות את העומקים של המציאות. אז יש אלוהים חיים אחד שהופיע ביציאת מצרים, כאשר הטבע מסתיר, ואז צריך את הנס שיצור מהפיכה ובכך יפתח את החלון שנוכל לראות מראות אלוהים. האפשרות השניה היא כאשר אין צורך ליצור מהפיכה, ואז אלוהים חיים מופיע במתינות, הוא מעורר את הצורך והשאלה שעל גביה נבנה עולם של דעת אלוהים.

באופן דומה לגבי העניין של נקודת הוודאות, גם היא יכולה להופיע באופן של זרוע נטויה, שהיא תהליך ארוך מאוד, אבל ברקע, מרחוק, בלי ששמים לב, הוא בעצם כפייתי. יוצא דבר מעניין, המושגים 'הכרח' ו'חופש' אינם כל כך פשוטים: הכרח הוא כשדברים באים מצד הקב"ה, ובעצם הנקודה של הוודאות היא הכי הכרחית, זו החכמה העליונה (עם החכמה העליונה הקב"ה ברא את העולם), היא בונה את המציאות על פי התפיסה של הקב"ה ולא לפי התפיסה שלנו, אבל היא יושבת בתוך התהליכים הטבעיים ובעצם היא מאפשרת את החופש. זו המשמעות של הביטוי 'אבא יסד ברתא', האבא הוא השכל העליון, והוא מופיע באופן טבעי ביסודות הטבעיים.

אבא יסד ברתא

ההסבר הזה הוא מה שנקרא אור סובב¹⁶, האבא והבת. הם סובב במובן שהם לא זקוקים לתודעות שלנו, אלא הם דבר נתון, שהוא נתון הן כמדע והן כיסוד תודעתי, אבא יסד ברתא. כשהקב"ה פועל על פי ההארה שלו הוא משתמש בעיקר באור הזה, של החיזיון מצד עצמו. ההארה של החיזיון איך שהוא מתייחס אלינו באה בשלב שני, היא מאפשרת את התודעות. ההארה של היחס של הקב"ה אלינו נקראת 'אלוהים חיים'. אלוהים חיים הוא מקור הברכה¹⁷, מקור הברכה זו תוספת הדעת¹⁸. המדרגה של תוספת הדעת, יכול להופיע בשתי צורות, אפשרות אחת היא באופן של נס, שהעולם הבא מתערב בתהליכים החיים שבתוכנו.

¹⁵ עולת ראייה ב, עמ' רעב-רעג.

¹⁶ לשם, הקו"ש, שער ו, פרק ג, 'הנהגה תועלת המקיפים' (עמ' 42). [ב'תניא' אור סובב הוא משהו אחר, אבל בשיטה של הרב אור סובב הוא האבא והבת].

¹⁷ עיין, עולת ראייה א, עמ' נ. 'גדל אלוהים חי'.

¹⁸ שם.

אפשרות שניה שהוא יופיע בצורך ושאלה, והוא יפתח פתחים לתודעה והדעת של האדם. חשוב לציין שגם נס הכרחי הוא תבוני במהותו, זו הסיבה שאסור לסמוך על הנס¹⁹, בגלל שכל עניינו של הנס הוא לבנות את התודעה והתבונה, לכן כאשר יש צורך בהארה של נס כגון ביציאת מצרים, הוא יופיע כחיפזון, אבל כאשר אין צורך לחיפזון, הוא יכול להופיע במתינות, אז הוא יופיע בצורה של דעת.

יוצא שאותה מדרגה שביציאת מצרים הייתה כפייתית (היד החזקה), בתקופה שלנו היא תופיע בתור תהליכים תבוניים. עולם הבא הוא המקור של הנס במובן של שינוי הטבע, והוא גם המקור של דעת ותבונה, כשצריך הוא יופיע בצורה של שינוי טבע, וכשלא צריך הוא יופיע באופן של דעת ותבונה. לעומת זאת החכמה מופיעה דווקא באופן טבעי, בתוך התהליכים הטבעיים של האדם.

כל ההסבר הזה יכול לעזור לנו להבין את התפיסה של הרב, שמצד אחד הדיבור הוא של הנשמה, אבל הנשמה לא חייבת לפעול באדם בצורה של קטסטרופות, היא יכולה להופיע באופן של דעת, על ידי סימני שאלה שמעוררים מהפכות רוחניות ותבוניות, ואז האדם עובר תהליך פנימי של בחירה.

תורתו של משיח

אם נחזור לגאולה הנוכחית, יש בה את שני הדברים: גם את היסוד של ההכרח, שהוא בא מהחכמה, והוא מופיע בתהליכים הדרגתיים של קמעא קמעא, בהם הטבע הוא טבע אלוקי, וגם את הדילוג והחופש שבאים מצד הבינה. יש גם הארה יותר מקורית 'בית תפילתי' שהיא הרצון שקודם לחכמה.

הרצון הוא בית התפילה של הקב"ה, ההכרח הוא המעטפת של התהליך והוא מופיע בטבע המתון של האדם ('אבא יסד ברתא'), והמקום הזה מאפשר את החופש והבחירה לאדם.

עיקר ההבדל בין יציאת מצרים לגאולה של היום, שביציאת מצרים ההכרח בא מהבינה ולכן הוא הופיע באופן של ניסים, רוח הקודש ונבואה, ואילו ההכרח של היום לא בא מצד הבינה אלא מצד החכמה ולכן הוא בא באופן טבעי, וממילא יש גם תהליכים בחייריים שדווקא הם באים מהבינה.

תפקיד הבינה הוא להאיר את האור של עולם הבא, את הנשמה, לכן ביציאת מצרים ובבית ראשון, כאשר הטבע מסתיר, אין ברירה וצריך לחולל שינוי כדי לחשוף את העולם הבא

---

¹⁹ עין איה שבת, פרק שני, קצג. מי שרוצה לסמוך על הנס טועה, כיוון שהניסים לא באו בשביל לשנות את הטבע.

בתוך העולם הזה; אבל כאשר הטבע מאיר את האור של החכמה אין צורך לחולל שינוי, הכל נמצא בתוך הטבע, ממילא הבינה משתחררת מהצורך שלה לעשות ניסים ונהפכת למקור של תבונה.

המהלך שלנו היה לנסות להבין איך תבטא תופעה ניסית של תחיית המתים. לפי דברינו יוצא שתחיית המתים שייכת לחכמה, שהקב"ה נותן על פי מעמדו, כיון שהחכמה מאירה, היא מאירה בתוך הטבע, אבא יסד ברתא.²⁰ השאלה איך נראה נס כזה? איך מופיע עולם של תחיית המתים?

לצורך כך אנו עושים את המהלך על לבוש ההוד, ההוד הוא האופן שבו הקב"ה מלביש את העולם הטבעי. הסיבה שהגאולה צריכה להיות נסית היא, מכיוון שהתורה של חוץ לארץ לא מסוגלת להתמודד עם מושגים של גאולה. עם ישראל כלל לא יודע מה זה גאולה, 'אין נ' באשרי'.²¹ אפילו התורה של הגלות לא יכולה לבנות את ימות המשיח, בגלל שהיא שייכת להארה נמוכה בהרבה מתורתו של משיח, וממילא אין שום תהליך הדרגתי מהתורה של הגלות לתורה של המשיח. לכן חייבת להיות מהפיכה, חייב להיות דילוג, בריאה חדשה. אבל הנס הוא נס של החכמה. הוא שונה מהנס של הבינה שהוא משנה את הטבע וכך בעצם פותח חלון של עולם הבא ומאיר לנו, כשהנס של החכמה מאיר אפשר לדעת את עולם הבא.²²

קסמים

התחלנו את המהלך בקובץ ג' סעיף נה, שם רצינו לראות את הביטוי 'קסמים'. בשלב ראשון הרב מתאר שם את העולם האלילי:

העולם האלילי, שואף הוא להיות קשור אל הטבע ... החיים הטבעיים בכל עוזם, בכל קסמיהם, הם מגמתו האחרונה.

בקסם יש שלוש בחינות, הבחינה הראשונה נמצאת בעולם האלילי בו הקסם הוא יופי, כמו דבר קסום. היופי הוא השיא, הוא הפסגה, הוא המטרה של הכל. כמו שהרב כותב באורות: '...והרוח העליון המחייה ומאיר את הנקודה הזאת הוא רוח הסדר והיופי, שהוא חפץ העונג של החושים...'²³

²⁰ ההבדל בין תחיית המתים לנס רגיל, הוא כמו ההבדל בין 'חיים' ל'מקור החיים'. 'חיים' הוא מושג שבא לסלק מוות, כלומר יש מוות ויש עניין לסלק אותו, אבל במקור החיים אין מוות כלל, זו תחיית המתים. (עולת ראייה א, עמ' כא. 'כי עמך מקור חיים'). [א.ש.ל.]

²¹ עין איה ברכות, פרק ראשון, כב.

²² כל ההסבר עד כאן הינו הארה צודית, הוא חשוב רק מצד המבנה של הדברים.

²³ אורות התחיה, פרק י.

דיברנו על היחסים בין שני האלים, האל של השמחה והשיכרון, והאל של היופי שרוצה להשתלט על החיים אבל לא מצליח. היופי הוא בעצם הפסגה של החיים, הוא חושף את ההרמוניה שבחיים.

כשלב השני הוא מתאר את עולם הבא, 'עולם שכולו אצילות וטוהר':

כיוון שהאדם מתקשר באחד מהם, הרי הוא מושכו אליו, עד שהקשר שלו עם העולם האחר מתרופף ונחלש.

כאן מגיעה המשמעות השניה של הביטוי קסם. בקסם מלבד הנקודה שהוא קסום ויפה, יש בו גם משהו מושך, הקסם ממכר. הצד השני יוצא מאליו, 'הקשר עם העולם האחר מתרופף ונחלש'.

הביטוי קסם במשמעות הזו נמצא בסוגיה של שלמה, 'זה היה צריך הוא לדעת ולחוש, איך מישרים נתיבות עקלקלות כאלה שאוחזות את האנושיות בכל חושיהם ורגשיהם, בקסם כל יופי ובנועם כל נשגב ומרהיב...'²⁴. שלמה רצה לבדוק ולדעת איך עולם חלול כזה מושך את האנושות. גם במקור הזה הרב מתאר 'הרי הוא מושכו אליו'. כלומר, העולם הזה קסום, לא רק במובן שהוא יפה, אלא הוא גם ממכר את האדם, היופי ממכר. זה לא יופי פשוט, הוא יופי עמוק, הוא יופי שיכול להציע לאדם הרבה דברים, לכן הוא מושך את האדם.

כך היא המדה בעולם הטבע, וכך היא המדה בעולם האצילות שלמעלה מן הטבע.

הדבר הזה נכון הן כלפי העולם הזה והן בעולם הנשמתי, לכל אחד מהעולמים יש קסם עמוק בתוכו. לדעתי, על היופי הנשמתי יש פחות שאלה כיצד הוא מושך את העולם אליו. החידוש הגדול הוא שגם לעולם הזה יש יופי, יש לו את הכוח למשוך את הכל אליו. אדם רגיל לא יכול ללכת עם שני הדברים ביחד, לאדם רגיל יש או את העולם הבא, או את העולם הזה. את השאיפה להיות קשור אל הטבע הסברנו כמו העניין של פרקי שירה, שהעולם הזה הוא בעצם שירה והכל אומר שירה, יש משהו מופלא בתוכו, יש בו קסם. ומצד שני יש את הנטייה של עם ישראל לעולם הבא. כאשר עם ישראל מחזק את הקשר שלו עם הנשמה ועם העולם הבא, נחלש הקשר שלו עם העולם הזה. לכן אומר הרב: 'רוחק ישראל מן הטבע, נעשה רפוי בקישורו אליו, ומצא את עצמו לקוי לעומת גויי הטבע'. העולם הבא מושך אותנו אליו. או שאדם אוהב את העולם הזה, והקסם של העולם הזה מושך אותנו אליו, או שהקסם של העולם הבא מושך אותנו.

---

²⁴ עין איה שבת, פרק חמישי, עח.

ניתן לראות מכאן את ההסבר שלנו על החיפזון והכפייה שהיו ביציאת מצרים. עם ישראל היו שקועים בעולם הזה במובן הכי עמוק שלו, הם היו בקסם של מצרים, וכדי להוציא אותם משם היה צריך להביא את היופי של העולם הבא. הכפייה הייתה במובן של הארת עולם הבא. אם נשווה את שני העולמות אז ודאי שהעולם הבא הרבה יותר יפה, 'כן, ועוד באין ערוך יותר מזה, עומד על גביו העולם הגדול שלמעלה מן הטבע'.

הנס בא לחשוף את עולם הבא. אבל לא במובן של אלטרנטיבה לעולם הזה, כמו בנצרות שיש ייאוש מהעולם הזה, אלא במובן של נס אמיתי שמאיר את העולם בהארה יותר נשגבה ויותר רחבה. זוהי הכפייה, במובן שהיא משחררת אותנו מהתהליכים של העולם הזה. כמו שהרב מסביר על הימים שבין יום כיפור לסוכות²⁵, אחרי יום כיפור בו היינו כמלאכים, כל העקרונות של העולם הזה אבדו את ערכם, ולוקח זמן לחזור אליו.

ההסבר השלישי של הקסם, מופיע כשהרב מתאר את הגאולה:

הננו הולכים ומתקרבים אל המטרה, חוזרים ומזדרחים עלנו קסמי הטבע...

והטובים והנבונים מעלים פנינים, מתקרבים אל הטבע ביפעת האצילות...

כדי להסביר את הביטוי קסם במובן השלישי הגענו לדבר על עשרת הספירות של אומות העולם²⁶. רק נזכיר שההכרח של הגאולה לא בא מצד עולם הבא ולא מצד הדעת, הוא הכרח של הטבע, הטבע נעשה גבוה יותר – זה קשור למילה יפעה.

עשר ספירות

עשרת הספירות בנויות מקבוצות של שלוש, שלוש וארבע. השלוש הראשונות הן שלושת הספירות העליונות שהן פחות שייכות לאדם, הן יותר הדין על הדבר עצמו, והרב כותב עליהן שהן מזיקות ואין להם תקנה, הם 'אינם ראויים לגידול הרוח הטהור'. אם הרב רואה צורך לכתוב שהם אינם ראויים, משמע שהייתה אפשרות לחשוב שהם כן ראויים מכיוון שלכאורה יש לתרבות האנושית את היחס לדבר עצמו, אבל הרב כותב על זה שהם לא ראויים כלל. אנחנו לא מדברים רק במובן הטרנסצנדנטי של הדתות שאדם מציב לעצמו אמונה שאין לו יחס חי אליה, אלא על כך שבתוך המעמקים של האדם יש צורך וחיפוש אחר משמעות קיומית. בעצם השאלה היא האם יש לאדם יכולת להיפגש עם הדבר עצמו? (במובן הקיומי זה נקרא 'הפחד מהמוות'²⁷). את הדין האנושי על הדבר עצמו הרב מכנה 'מר ממוות'²⁸,

²⁵ עולת ראייה ב, עמ' שסז.

²⁶ עין איה שבת, פרק שמיני, מז.

²⁷ כלומר, אין לחיים קיום אמיתי נצחי עליון, אלא החיים נשענים על הפחד למות, ממילא הכל חסר משמעות. עיין שיחה 'לבוש ההוד ב' עמ' 5-7. [א.ש.ל].

²⁸ אורות האמונה, עמ' 24. (קובץ ו, רז; רח). עיין בשיחה 'הדמיון כאספקלריא של המציאות' עמ' 13.

מכיוון שהאנושות לא יכולה להיפגש עם הדבר עצמו, ולכן הדיון הזה יכול להרוס אותה יותר מכל דבר אחר. המרחב האמיתי של האדם הוא המדע והעולם הזה, הם העצמו הגלוי²⁹, (יכולים להיות שם מאבקים בין לחיות באופן חופשי ומשוחרר לבין היופי וההרמוניה, וכן ישנם שם עוד הרבה ממדים, אבל אחרי הכל זהו המרחב של האדם), וכל ניסיון של האדם להיפגש עם הדבר עצמו, נועד לכישלון. לא משנה אם הוא ינסה לעשות את זה בשאיפה הדתית, או בשאיפה טבעית אנושית, (מה שנקרא 'אימננטית פנימית', שזה מה שהעולם האלילי עשה, הוא ניסה לחפש את הדבר עצמו בתוכו, והוא קרא לזה אלוהי האלוהים), לעולם הוא לא מסוגל ליצור קשר פנימי עם הדבר. לכן לא שייך בכלל להתעסק עם השלישייה הראשונה, כל ניסיון להתעסק בהם יצר הכללות שבעצם מחקו את הסובייקט וממילא גם את היכולת להיפגש עם האחר.

השלישייה השנייה, היא דברים שראויים אבל צריכים מיתוק, הם עיקר האדם, המקום האמיתי שלו – פילוסופיה, מדע, משפט, מקומות שהשכל האנושי עובד, 'חכמה בגויים תאמין'.

הקבוצה השלישית הן המידות, שהן מלוכלכות. הן ודאי קשורות לאנושי, אבל האדם קלקל אותן ולכלך אותן בגלל כל הבעיות שתיארנו מקודם.

הדבר האחרון שהרב מזכיר הוא הכתר, שהוא מסופק. בסופו של דבר אין להם כתר. הרב מסביר את הבעייתיות: מכיוון ש'תולין הם באילן גדול ומתפארים בעצמם כאילו יש להם כתר', אבל בעצם אין להם כתר. כתר הוא שער החמישים³⁰, שער החמישים הוא נועם ה'³¹, אין להם את הנועם, אין להם את המושג 'עצם'.

---

²⁹ יש לאדם שני ממדים של עצמיות, הצד היותר קיומי נקרא 'עצמו הפנימי', והצד של המפעל והיצירה של האדם נקרא 'עצמו הגלוי'. בתכל'ס אדם חי בעצמו הגלוי, לכן עיסוק מופרז בנקודות עצמיות יותר מביא את האדם לחולי. יותר מכך, הוא אומר כאן שאין להם כלל יחס לנקודה הפנימית, הקיום שלהם יושב על הפחד מהמוות. עיין עוד 'שני כתרים א' עמ' 3. [א.ש.ל.]

³⁰ ישנם חמישים שערים לבינה והמעולה שבכולם הוא בעצם השגת הדבר עצמו. אם יש שער חמישים כל השערים בעלי משמעות מלאה, ואם אין שער חמישים אזי בעצם הכל די חסר משמעות. [א.ש.ל.]

³¹ קטע מתוך מאמר של הרב אמנון שטרם יצא לאור: 'נועם ד' מתאר את הדרך שבה השירה שוכנת בתודעות שלנו. נועם ד' הנה השכינה העליונה, מקור הדעת. מצד אחד מקור הוודאות, ומצד אחר מקור הספק. הפחד והחרדה מהמוות מבטאים את השאלה הנוקבת, היסודית והעמוקה ביותר של האדם: מה התוחלת והמשמעות לכל מפעלו וקיומו? שאלה זו מתורצת על ידי נועם ד', לא בדרך שכלית, כי אם כתשובה קיומית, מתוך מגע רגשי וטבעי בא-לוהים חיים. בספר אורות הרב כותב:

הנעם האלוהי של החיים [...] הוא עושה את החיים [...] מתוקים וענוגים בתוכנם העצמי. חיים שכאלה אינם נכנסים בכלל שאלה [...] והם ראויים לא רק להתקיים אחרי הימצאם כי אם גם להתחדש ולהתרבות. (אורות עמ' קיב)

התשובה שנועם ד' נותן לחיים היא הערבות של החיים השוכנת בחיים עצמם. המתקנות היא התשובה לשאלה. בלוגיקה, תשובה נכונה נותנת מרגוע חלקי לספקותיו של האדם, ובחיים, הנועם הא-לוהי מעניק ודאות מוחלטת ומרגוע לכאבו העמוק והקודח של המוות. כשם שהמוות הוא שורש כל השאלות, כך הנועם הוא שורש כל התשובות. החיים ראויים להתקיים, מתקנתם מאפשרת שמחה אמיתית. לא שמחה הוללת הבורחת

ההסבר של עשר הספירות האלו לא בא להגיד שיש להם השגות באין סוף, אלא הוא כמו מבנה אוניברסלי שמתאר שיעור קומה של אדם, הוא נמצא גם בעולמות שלנו ולא רק בעולמות אצילים.

כח"ב וחב"ד

את שלושת הספירות העליונות ניתן לתאר כ'כתר חכמה בינה', או כ'חכמה בינה דעת'. כאשר יש כתר הדבר ראוי ומתוקן למאכל, הוא מכיל הן את היחס לדבר עצמו והן את איך שהדבר עצמו מתייחס אלינו. הדבר הזה הוא דעת אלוהים – חזיון שבא ומתייחס אלינו בשתי צורות, מצד עצמו ומצד התארים. להם אין כתר, לכן שלושת הספירות העליונות שלהם הן חב"ד³², הכוונה שאין להם יחס לדבר עצמו, ואז גם אם כביכול יש להם חכמה ובינה, הן לא מתארות חזיון.

הדעת היא ההתפשטות, כשהאמת מתפשטת בעולם שאין לו יחס לדבר עצמו, יש לה את כל הלגיטימיות לרשע. כמו ב'ביקורת כוח השיפוט' של קנט³³, הוא מביא דוגמה לאדם שנשפט למוות במדינה אחת וטרם ביצוע גזר הדין המדינה התפרקה והוא עובר למקום אחר – האם השיפוט שהוא אדם שחייב מיתה, אמיתי וממילא עדיין קיים, או שהוא לא אמיתי? הוא אומר שוודאי שהוא אמיתי, כיוון שאדם זקוק לשיפוט, לצו הקטגורי. זו דוגמא לאמת שמתפשטת ואין לה יחס אמיתי. לכן הדבר הזה יכול להביא גם את הנאצים, כיון שהוא מייצר תרבות שהכל מתחיל בקטגוריות הפנימיות שלה, ובכל מיני הגדרות רוחניות שיש לה לחכמה ובינה, ובסופו של דבר הדעת שמופיעה היא רצח.

הבעייתיות הזו מתחילה מהשקר שהם מתפארים כאילו יש להם כתר. תרבות שהייתה מתחילה מהשכל האנושי, בלי לנסות ליצור יחס לעליונים, הייתה יכולה להיות בסדר, ואת הצורך שלה ליחס לעליונים היא הייתה מוצאת בעולם של הנבואה בישראל. כמו שהסברנו שהאוניברסליות אמיתית מופיעה דווקא בפרטיקולריות הישראלית. זהו נועם, השכינה שנמצאת בתוכנו. לא צריך להתבייש להגיד את זה, ירושלים תהיה הרנסנס של העולם. החב"ד שלהם בעייתי כיוון שהוא לא קיים באמת.

מהמוות, המשכיחה מהאדם את הטרגדיה המהותית שחיו אינם משמעותיים, שהם מקריים ולא מחויבים, כי אם שמחה בחיים עצמם.

הנעם האלוהי הזה, המתלווה עם כל לגימה ולגימה של החיים, הוא מכשיר להביט על החיים ועל המציאות בעין יפה ובשמחת צדיקים [...] לעומת זה העולם האילי שאין לו נועם אלוקים חיים זה [...] איננו יכול להתיישב במנוחת החיים ושמחתם [...] והוא מוצא את עצמו מנוגד מעצמו לעצמו. (אורות עמ' קיג).

³² הסיבה שבתרבות האנושית יש חב"ד ולא כח"ב היא שאין להם כתר. יש גם שיטות אצל גדולי ישראל שסופרים חב"ד במקום כח"ב, אבל הסיבה שם שונה וודאי שיש להם כתר.

³³ יש קצת הבדל בין קנט ב'ביקורת התבונה הטהורה', לקנט ב'ביקורת השיפוט'. בביקורת התבונה הטהורה הוא מראה שאין יחס לעצם וממילא הכל מוטל בספק, אבל בביקורת השיפוט, הוא דתי באופן מוחלט.

מעשי כשפים

רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו קאזלי בארבא, אמרה להו ההיא מטרוניתא, אותבן בהדייכו, ולא אותבוה, אמרה איהי מילתא אסרתה לארבא, אמרו אינהו מילתא שריוה.³⁴

האדם

באדם בכללותו, הגופני והנפשי, מקובצות הן התמציות של כל ההויה וכחותיהן. אמנם מקומצים הם בקרבו הכחות הגדולים, שמלא עולם עזם המתפשט. על ידי חדירה פנימית בהתלמדות סגולית פנימית, להוציא אל הפועל את גדולת הכח הספון בקרב הנפש פנימה, יש אופן להשים משטר ושלטון על החוג הסובב. המרץ הנפשי הפנימי, גדול הוא בשתי צורותיו, באורו ובאפלתו.³⁵

האדם הוא עולם קטן, לכן 'מתוכיותו של האדם מושקף לו כל עולמו'.³⁶ האדם הוא חלק מהעולם, מכיוון שכך, הוא גם יכול להתחבר למהות של העולם מתוכו, ואף לשלוט בתופעות החיצוניות מתוכו.

כשקנט אומר שאין לנו מגע עם הדבר עצמו, הוא בעצם בא להגיד שהאדם לא צריך דבר נוסף מלבד המדע. יש בזה בעייתיות מכיוון שזה בא לומר שאין לנו מגע עם הדבר עצמו, אלא רק עם התופעות, אבל אפשר להבין אותו גם באופן חיובי. בעזרת המדע אדם יכול להגיע להישגים גדולים ובהירים מאוד, כל זה קשור לביטוי 'מקובץ' – באדם מקובצת התמצית של כל ההויה – הנקודה החשובה היא שאדם לא צריך לפחד מהמחשבות שלו. במובן הזה קנט צודק, כל מרחב התופעות מקובצות בתוך האדם. 'מקומצים' הכוונה שזה מאוד מאוד מתומצת, כדוגמת המתמטיקה, כמו שהאדם חשף את המתמטיקה שבתוכו ומראה איך שהמתמטיקה יכולה להסביר תופעות במרחבים רבים, אבל יש עוד ממדים של האדם, וגם אותם הוא יכול לפתח ולפתח. כל זה מקומץ מאוד.

'על ידי חדירה פנימית בהתלמדות סגולית פנימית ... יש אופן להשים משטר ושלטון על החוג הסובב'. ההתלמדות הסגולית היא הפיתוח של התכונה העדינה המתומצתת בתוך האדם. על ידה האישה הזו יכולה לשים משטר ושילטון על כל החוג הסובב, היא מכשפה במובן החיובי, היא אמנית, היא יודעת לחיות את המציאות, המציאות מדברת בתוכה.

³⁴ שבת, פא, ע"ב. תרגום חופשי: רב חסדא ורבה בר רב הונא היו שטים בספינה, אמרה להם גברת אחת, 'אשב איתכם', ולא השיבו לה דבר. אמרה מילה [כישוף] ונעמדה הספינה במקומה, אמרו הם מילה ושיחררו את הספינה.

³⁵ עין איה שבת, פרק שמיני, מח.

³⁶ עין איה שבת, פרק שישי, כז.

קסם

אין קץ לגודל הרשעה והזוהמה שיוכל האדם להתמכר להן, ולהוציא אל הפועל בהן ועל ידן את שלטונו האצור בקרבו על היקום הסובבו, והן הן מעשי כשפים וכל פלגותיהם וענפיהם. ואין קץ ותכלית כלל לכל עומק הטוב שיוכל האדם על ידו לכנס אוצרות חיים לו ולעולם כולו, בהוציאו אל הפועל את כח שלטונו הפנימי, על ידי גילוי גנזי מעמקי נפשו וגבורת רצונו.

יוצא כאן אפשרות שלישית לביטוי 'קסם', במובן של יכולת שליטה על המציאות. יוצא שלתרבות האנושית יש יופי קסום, היא מרתקת וממכרת, ויש לה גם כוח שלטון. למדע יש את השלטון החיצוני, הוא מתעסק בקיטור וחשמל, אבל האמנות יכולה לשלוט בפנים, מצד שהעולם מדבר בתוכה. זוהי התרבות האנושית במובן החיובי שלה. אסור לנו לזלזל בכשפים, אם נצחק על זה נאבד את היחס למהי מדינת ישראל והגאולה שלנו. לתרבות האנושית יש הכל, חוץ מנועם ה', יש הכל חוץ מהכתר.

היופי וההתמכרות הן תכונות סבילות – האדם נשטף בשטפי היופי של העולם. אבל במשפט: 'הוא מוציא אל הפועל בהן ועל ידן את שלטונו האצור בקרבו על היקום הסובבו', הוא כבר לא רק פסיבי. אם אנחנו תופסים את הרשעה והזוהמה רק כמשהו שחור ומכוער, אז הן לא עונות על התיאור כאן, אז זו סתם מכשפה שאין לנו שום עניין בה. כאן הרב מתאר עשר ספירות, הם מתפארים כאילו יש להם כתר – אנחנו דנים על התרבות האנושית במובן העמוק שלה, יש לה גם כוח אקטיבי של שלטון.

'הן הן מעשי כשפים וכל פלגותיהם וענפיהם'. לא צריך לצייר את הרשע הזה כאוסף של רוצחים, אלא כתרבויות אנושיות שהן באמת מופלאות, אבל העיקרון הוא שאדם מתמכר ונשאף אליהם, והוא גם שולט ככה על המציאות. זה הקסם של האנושות, קסם של עולם הזה, שכשהוא לבד הוא יכול להיות מקור של רשע. במובן הזה כל מה שקרה בגרמניה היה סוג של מעמד הר סיני, לכן לא סתם הוא קדם לגאולה, בעצם היה שם בירור נוקב בין שתי תרבויות נפלאות, ובסופו של דבר התברר שהם רשע.

כוח שלטון פנימי

הרב תיאר ש'המרץ הנפשי הפנימי, גדול הוא בשתי צורותיו, באורו ובאפלתו', האדם יכול להיגרר לזה באופן חיובי או שלילי. בצד השלילי השלב הראשון הוא פסיבי, 'להתמכר' ורק אחר כך הוא נעשה אקטיבי, 'להוציא אל הפועל'. אבל בצד החיובי אין שלב פסיבי, הוא רק אקטיבי, 'לכנס' – האדם יכול לקחת את העולם הבא ולנסוך אותו לתוך העולם הזה. מכיוון

שיש לו יחס לעצם, הוא יכול לקחת את הדבר עצמו 'ולכנס אוצרות חיים לו ולעולם כולו'. איך הוא עושה את זה? לא על ידי התמכרות, אלא על ידי כוח שלטון פנימי, 'בהוציאו אל הפועל את כח שלטונו הפנימי'.

אני חושב שזהו ממש התיאור של הרב למידת הזהירות – שהיא 'בעמוד' ולמוד קאי³⁷. מידת הזהירות איננה פסיבית, היא דמות של תלמיד חכם שנמצא במצב של יצירה תמידית. האדם הזהיר יכול לקחת מהעולם הבא את העקרונות של 'עמוד ולמוד' ולברר איתם את הדרך בעולם הזה. לכן הוא לא נגרר, אלא הוא מוציא אל הפועל את כוח שלטונו הפנימי. מי שיכול להוציא אל הפועל את כוח שלטונו הפנימי, יכול גם 'לכנס אוצרות חיים', הכוונה לנסוך אלוקות בתוך העולם. צריך חכמה אדירה לעשות את הדבר הזה, קודם כל להיות תלמיד חכם, להיות זהיר וזריז, אבל גם לדעת להיכנס לתוך העולם הזה ולכנס אוצרות חיים. בניגוד לדמות שמתמכרת לעולם הזה, ובתוך ההתמכרות יש לה יכולת לשלוט ולשנות. עומדת דמות אקטיבית שבאה ואומרת 'אני אוהבת את העולם הזה ואני רוצה להכניס לתוכו את עולם הבא'. איך זה נעשה? 'על ידי גילוי גנזי מעמקי נפשו וגבורת רצונו'.

מלחמת תרבות

כל הכללים הללו, של אופני ההוצאה אל הפועל את שלטון הרצון של האדם על כל נקודות היש, יש בהם כללים וכללי כללים, ופרטים ופרטי פרטים הרבה מאד. הוא הרכוש הרוחני הפזור בבקעת ידיעות עמוקות הללו, ועצומים הם דרכי לימודיהם המעשיים והשכליים.

אם נזהרו קדושי עליון הללו מעצמת כשופי אשה סוררה זו, אשר לא חפצו לבא עמה בשום מגע בעולם, הוציאה היא מאוצר הרצון שבנפשה את עוזו כח המשיכה, המתגבר לסגולת אותם הדיבורים שאוצרים בהם את תכני המחשבה והכח הללו, עד כדי פעולה אדירה של אסירת הספינה במקומה, על ידי הגברת כח המושך של הארץ אליה ושל מקומה בכלל, משפעת כח הנפשי הכולל אשר בקרבה. אמנם לעומת כח הרשעה ועומק רע שלו, נעלה ומרומם הוא כח הטוב ואדירותו. וקדושים גדולי כח כאלה, בעצם חילם אמרו מילתא ושריוה, בבטלם בחילם הפנימי הקיים לעד, כדבר ד' המקנים עולמי עד, המפיר עצת רשעים וקוסמים יהולל, בהשיבם ברוח קדשם את העז הטבעי לכח השיטה שבארבא, מאותו המקור המקודש שכל הטבע

³⁷ אגרות ראייה א, עמ' רפז. (אג' תרפא, 'ובאמת').

כולו וכל חילו ואגפיו מקבלים משם את לשד חייהם, בהופיעם באור עליון,
מקור כל כח וחיים אשר "אין עוד מלבדו".

'כישופי אישה' אינם רק במובן הפרטי, הכוונה היא לתרבות האנושית, כמו בת פרעה. כאשר שלמה לקח את בת פרעה, הוא לא עשה זאת בשביל התאוות שלו, הוא רצה להכיר את העומק הרגשי של האנושות, האישה היא האמנות. 'כישוף' הוא במובן חיובי, כמו 'אלף מיני זמר'³⁸, זו תרבות שבאמת יש לה קסם בתוכה.

הסיבה שהם 'לא חפצו לבא עמה בשום מגע בעולם' היא, שהם לא רצו להיכנס למקום שלה, בגלל שברגע שאתה בא איתה במגע היא מטמאת אותך. כמו שהסברנו על הדמויות שנמצאות בתוך העולם, והמקום שלהם הוא המודרנה והפוסטמודרנה, ושם הם מנסים להתעמת וליצור עולם דתי. הם לא היו כאלו, הם רצו להישאר בתוך הישראליות במובן המלא. אבל אין הכוונה שהם לא הכירו ולא התמודדו עם העולם שלה. הביטוי 'בקעת הידיעות', בא להגיד שהם הכירו וידעו טוב מאוד את העולם שלה, אחרת הם לא היו יכולים להתמודד עם הקסם שבתוכה. אבל הם לא רצו להכנס לשם.

זוהי הדרך של הרב ביחס לחול ולאנושות. הוא יודע את התרבות האנושית, אבל הוא לא נגרר. זו תורה במובן מוחלט, אבל תורה שמתייחסת לעולם, היא רוצה להוביל את העולם לתורה.

אלו שלושה מדעים שונים: המדע של העולם הזה, זו האישה הזו עם כל הגודל שלה; המדע של עולם הבא; ומדע שלישי, שהוא שילוב של שני המדעים האלו. ככה הרב הסביר בקובץ ג, נה: שהיפוי של העולם הזה והעולם הבא, הם שתי חכמות אדירות, אבל יש חכמה שלישית שיודעת לשלב ביניהם שהיא גדולה משניהם, החכמה של החכמה. לכן המהלך הזה מתאים בשביל להבין מהו נס של תחיית המתים, הנס של תחיית המתים לא משנה את הטבע כמו שהנס של הבינה עושה. הנס של הבינה משנה את הטבע או על ידי תהליך של דעת, אבל העולם של החכמה הוא המדע עצמו, הוא המדע האלוקי וממילא גם מדע העולמי, לכן הוא מכיל את שני הדברים.

כאשר האישה ביקשה להצטרף אליהם, לא מדובר על אמנציפציה ולא על אוטואמנציפציה, אלא על משהו הרבה יותר יפה ועדין, כמו האמריקאים, הם פשוט מראים את מלא הקסם של התרבות האנושית. ככה ר' צבי אומר: שיש להם שיטה מכוונת ומתוכננת, הם לוקחים

³⁸ עין איה שבת, פרק חמישי, עח. עיין שיחה 'הדמיון כאספקלריה של המציאות' עמ' 6-8.

את האלופים של צה"ל ומראים להם את הקסם של העולם, בדרך כלל הדבר הזה פועל, כיוון שככה הם מצליחים לפרק את 'סגולת ישראל', לפרק את התחושה של עם ישראל שהוא עם סגולה ועם מיוחד. זה בדיוק מה שכתוב כאן, לכן הם לא רצו קשר איתה, והיא כן.

למי שמכיר את התרבות האנושית קל לתאר איך כוח המשיכה הזה עובד, הוא באמת מושך, העולם הזה באמת מופלא.³⁹ 'אמנם לעומת כח הרשעה, נעלה ומרומם הוא כח הטוב ואדירותו' – העולם הבא יותר גדול, וודאי שהעולם של החכמה, שהוא המדע האלוקי מצד עצמו, יותר גדול, הוא מקיף גם את העולם הזה.

'חילם הפנימי' הכוונה לאנשי חייל שיש להם שכל יוצר⁴⁰. השכל היוצר הוא מה שמחבר בין הנשמה לבין הנפש. לכן קדושים כאלה, לא התפעלו מהגודל של הנפש – פירוש הדבר הוא שיש להם את הכוח להאיר את העולם הזה.

---

³⁹ גם במובן החיובי כשהקב"ה אומר לשטן נתתיה לארץ, והשטן אומר שאין תורה בארץ, גם שם הארץ מאוד מושכת, היא הדירה של הקב"ה. (עין איה שבת, ט, קז; קיב)

⁴⁰ 'שכל יוצר' הוא אדם שיש לו יכולת אמיתית של בחירה (שהיא נמצאת בדעת כפי שהסברנו), בניגוד ל'שכל המצייר' שיודע רק להסביר את מה שקיים ולא ליצור דברים חדשים. עיין באורות הקודש ג, עמ' סח. (זה גם הפירוש בעין איה, פרק א, קא).

[בהקשר של השכל היוצר אני מביא קטע מתוך מאמר של הרב אמנון שטרם יצא לאור: "איכות רוחו והגיון לבבו [החופש והבחירה] של האדם הם עולם היצירה, למענם נוצר הכול. תעודתם מאפשרת, כדוגמה של מעלה, ליצור ולחדש חיים חדשים, בניגוד מוחלט למדע, לספרות, לאמנות ולפילוסופיה, המאפשרים אמנם את חשיפת היש, הנתון והקיים, אבל בלי כוח ליצור יש מאין, בלי יכולת להפתיע, להפוך את המהפכה למציאות יום יומית הניתנת לשליטה ויוזמה. לכן היצירה אינה מטרה זמנית וחלקית כל עוד האדם, יש חלקי, נתון בתוך מחשכי המציאות, אפוף בחולשות מוסריות קשות. כוח היצירה הוא צלם א-לוהים שבו, המדמה אותו לבוראו ומאפשר להשלים את השלמות הא-לוהית. תהליך ההשתלמות שאנו מכירים בתוכנו, בעולמנו המוסרי, קשור להתמודדות עם תהומות הרשע, אבל זו רק תחילת השלמת השלמות שבאמת אין לה סוף".]